

Middagdebat 'mobilisatie naar een duurzame en solidaire economie'

Als afsluiting wordt - wederom onder leiding van Leida Rijnhout - een debat gevoerd onder de titel 'mobilisatie naar een duurzame en solidaire economie'. In het panel deze keer: Ineke Bakker (Oikos) Mirjam de Rijk (Stichting Natuur en Milieu) Jean Paul Vermassen (ACW, koepel van christelijke werkgevers), Paul Huybrechts (VFB, Vlaamse Federatie van Beleggers) en Bert van Boggelen (waarnemend voorzitter Christelijk Nationaal Vakverbond). Een verslag dat wederom enigszins ingekort is.

Leida vat samen: Middenveldorganisaties lijken doorgaans nogal gebonden aan de bestaande verhoudingen en willen het kapitalistische systeem hoogstens wat bijschaven, wat groener en socialer maken. Er wordt te weinig gewerkt aan een echte systeemverandering en 'paradigmaverschuiving'. De vakbonden zijn bezig met *green jobs* promoten, zonder fundamentele systeemkritiek. Natuur en Milieu (website) wil vooral werken aan een 'economie light'; eco-efficiency, spaarlampen en dergelijke. Het ACW is een campagne gestart 'anders kan het ook' (Leida citeert een van de gedichten met felle en apocalyptische kritiek op het kapitalisme) maar onderschrijft ook 'pact 2020' dat een soort neokapitalistische toekomst wil. Paul Huybrechts van De Vlaamse Vereniging van Beleggers is persoonlijk wel voorstander van duurzamere vormen van beleggen, maar in hun blaadje wordt geadviseerd in grondstoffen te investeren omdat die lucratief worden. De vraag aan allen is wat ze als organisaties kunnen doen om van het momentum gebruik te maken en het extra kantje bij te steken om een echt verschil te maken en een andere economie in zicht te brengen?

Bert van Boggelen (CNV) vertelt dat ze bij de CNV steeds bewuster zijn van het belang van duurzaamheid, waarmee dan eerder de omgang met mensen bedoeld wordt, dan milieu. Ouderen die snel afgeschreven worden, korte termijndenken op de arbeidsmarkt. Daar zou de andere cultuur moeten beginnen. 'Duurzame inzetbaarheid'. Wat betreft het manifest Fair en Green Deal krijgt hij wel een warm gevoel, maar denkt hij toch dat dat niet de juiste boodschap is omdat mensen niet willen horen dat ze moeten inleveren. Ze willen wel 'anders'. De vraag is ook of inleveren wel nodig is en of we niet kunnen volstaan met 'anders omgaan met grondstoffen'. Anders meten is bijvoorbeeld volgens CNV wel belangrijk, gericht op duurzame welvaart. Vergroenen belastingstelsel ook, bedrijven helpen om te verduurzamen, dat zijn positieve verhalen die mensen aanspreken. Partners in het Zuiden vragen ook niet om 'minder' in Europa, maar om 'eerlijke prijzen'.

Mirjam de Rijk (Natuur en Milieu): De economische crisis heeft ervoor gezorgd dat er momentum is voor grondige vooruitgang. De voorlopers wisten al dat dat nodig was, maar nu is het veel meer mainstream. Tegelijkertijd hebben mensen weinig zicht op wat echt zinvol is. Natuur en Milieu heeft daarom een lijstje gemaakt van 'grote dingen die echt zinvol zijn' (over klimaatverandering): dat zijn de big 6: vliegen, vlees eten, auto rijden, je huis isoleren, andere energie gebruiken, en ('als je het hebt tenminste') je geld - inclusief pensioen - op een goede manier investeren. Als je deze dingen goed doet, hoef je je over de andere dingen niet zo druk te maken. Het gaat dan niet alleen om je eigen

persoonlijke gedrag te verbeteren, maar ook het beleid. Op het gebied van mobilisatie hoopt Mirjam dat er meer bereikt wordt in het tussengebied tussen eigen gedrag en het parlementaire gebeuren. Om middelen te zoeken die beslissers kunnen beïnvloeden. Belangrijk daarbij is het beïnvloeden van 'de grote geldstromen' (pensioenen, belastingen, overheidsbestedingen). Dat kan al door pensioenfondsen met mailtjes te bestoken.

Jean Paul Vermassen (ACW) houdt een bevlogen speech waarin hij schetst hoe ook de vakbeweging is ontstaan als goed georganiseerde tegenbeweging die in Vlaanderen nog steeds in al z'n zuilen bestaat - zelfs een liberale -. Maar die eens zo revolutionaire beweging - hij citeert de Nederlandse onderzoeker Hans Groen - is 'verleid' tot deelname aan het kapitalistische en parlementaire systeem. "We zijn met z'n allen verleid door die nieuwe religie van fullness, wholeness en wellness." Tegelijkertijd vraagt Vermassen om 'mild te blijven'. We gaan niet in een paar jaar omgooien wat de afgelopen driehonderd jaar is gegroeid. Marketingdeskundigen zijn ook de afgelopen vijftig jaar hard bezig geweest om te bestuderen hoe dat systeem verkocht moest worden. Lange adem dus, en de komende tijd moet er aandacht komen voor onderwerpen als 'de management mythe' En een filosofische en antropologische analyse, want dat hebben de marketingdeskundigen goed door. Dan zouden we kunnen ontdekken waarom consumenten zo tof gevonden wordt...

Ineke Bakker (Oikos) stemt in met de perceptie dat er een momentum is voor verandering, maar waarschuwt ervoor om niet te hoge verwachtingen te hebben. Het blijft lange adem en daar moet je je op voorbereiden met levensbeschouwelijke overtuiging en in gemeenschappen, en door successen te boeken. Bakker pleit er dan ook voor om 'vooral het laaghangend fruit te plukken'. De bijdrage die Oikos kan leveren is een brug te vormen tussen verschillende doelgroepen. Om andere mensen te bereiken moet je een bredere strategie hanteren, dat is een andere doelgroep dan degenen die al overtuigd zijn of al twijfelen. Ook belangrijk is de lobby naar de politiek (kijk naar het 'verbod' op gloeilampen).

Paul Huybrechts (VFB) voelt zich 'een beetje miscast' maar 'beleggers zijn misschien niet overal spaarzaam in, maar wel met hun centen'. Hij ziet drie raakvlakken tussen beleggers en de noodzaak van een duurzame en solidaire economie. Ten eerste op het gebied van rapportage door bedrijven, niet alleen financieel maar ook (in België verplicht) sociaal en ecologisch. Dat is niet alleen een gebaar naar consumenten, maar ook naar beleggers. Hij verwijst naar Jared Diamond en diens beschrijving van waarom beschavingen ineengestort zijn. Diamond stelde na 'Kopenhagen' dat we niet alleen daden van overheden moeten verwachten, maar ook van bedrijven. Je ziet dan ook steeds meer initiatieven die aansturen op vermindering van energie-afhankelijkheid en verduurzaming van de economie. De VFB zal er alles aan doen om bedrijven hiertoe te brengen 'tenminste als het financieel voordelig is'. Ten derde heeft de VFB zich ingezet voor een splitsing van de Belgische Nationale Bank, die kan niet in privehanden zijn, zoals nu voor de helft zo is. De afgesplitste helft (ter waarde van 1,7 miljard) zou een holding moeten vormen die zich voor duurzame projecten inzet. Daarvoor zouden ook individuele spaarders moeten worden gemobiliseerd.

Jean Paul Vermassen (ACW) voegt toe, op vraag van Leida waarom ook de Christelijke vakbond zo'n neoliberale koers steunt, dat er een groot congres komt in oktober waar duurzaamheid hoog in het vaandel zal staan. De vakbeweging is druk bezig de discussie te voeren en 'aarzelande mensen mee te nemen'. Het is nog maar kort bezig en de vele verschillende mogelijke maatregelen ter verduurzaming, zoals op fiscaal gebied, moeten in elkaar gestoken worden maar er zit schot in en 'we zijn ons aan het verenigen' en er zijn steeds meer partnerschappen met consumentenvereniging, milieubeweging en dergelijke. Tegelijkertijd moet er veel realpolitik gevoerd worden. De nieuwe Fair en Green Deal

verwijst eigenlijk naar het sociaal contract dat in het begin van de moderniteit afgesloten werd om van het 'ancien regime' af te komen. Er is een nieuw mensbeeld gecreëerd en de rol van de staat werd ingevuld en dat moet nu allemaal overnieuw gedaan worden en dan moet je ook nog die andere partijen meekrijgen zoals het bedrijfsleven.

Leida vraagt aan de panelleden hoe ze omgaan met de steeds opduikende spagaat dat ze - of hun organisaties - aan de ene kant tegenmacht willen vormen om echt wat te veranderen maar aan de andere kant gecoöpteerd worden door de overheid. Jean Paul Vermassen (ACW) valt onmiddellijk in door instemmend Hans Groen te citeren die het over 'zuilen zonder ziel' heeft. "We hebben ons verkocht aan de overheid, aan de macht."

Leida wil kort weten wat ze met die spagaathouding doen.

Ineke Bakker legt uit dat Oikos probeert om financieel zo onafhankelijk mogelijk te blijven van de overheid. Tegelijkertijd is belangrijk om te kiezen wanneer en waar je samenwerking met overheid of bedrijfsleven wilt, en wanneer je tegenmacht wilt mobiliseren. Dat is inderdaad een spagaat maar de meeste maatschappelijke organisaties zouden over 'flexibele benen' beschikken.

Mirjam de Rijk betwijfelt of de subsidie voor de spagaat zorgt omdat in Nederland de onafhankelijkheid van de ontvanger traditioneel goed geregeld is. Maatschappelijke organisaties worden juist geacht om 'de boel scherp te houden'. Maar de huidige minister heeft de programmasubsidie afgeschaft en krijgt nu een veel grotere vinger in de pap, nu wordt er project per project goed- of afgekeurd. Voor zover er een spagaat is, zit die volgens Mirjam de Rijk veel meer in 'de dilemma's van mensen in het algemeen' en de voorkeur van de achterban voor kleine stappen en snel resultaat. Mensen willen best bijdragen in een eerlijker samenleving, bijvoorbeeld door vrijwilligerswerk te doen. Maar als het om 'groot geld' gaat, zoals bij de pensioenen, dan kiezen bijna alle werknemers voor het hoogste rendement.

Bert van Boggelen verklaart dat de spagaat van subsidiëring door de overheid bij het CNV niet bestaat. Maar ze zitten soms klem tussen het overleggen en de straat opgaan. Maar 'juist op de punten waar we hier vandaag voor zitten is ontzettend veel gebeurd'. Samen met Natuur en Milieu trekken ze bijvoorbeeld aan eerlijke cacao en bedrijven gaan steeds vaker mee omdat ze er profijt in zien en omdat ze beseffen dat de oude manier eindig is. Ook op het gebied van pensioenen en hoe die duurzamer te beleggen heeft CNV al zes jaar geleden plannen gemaakt en die met leden en besturen van pensioenfondsen besproken. Het beweegt stapje bij stapje en mensen kijken ook wel naar het rendement, naar de harde praktijk.

Mirjam wil toch weten waar mensen hun macht voelen en waar niet en waarom de keuze vaak niet valt op gebieden waar ze juist veel meer effect zouden sorteren.

Bert van Boggelen ziet dat niet, het debat erover hebben ze immers wel aangejaagd.

Paul Huybrechts voorziet dat zijn achterban afhaakt als de apocalyps voorspeld wordt. "Maar als jullie goeie argumenten hebben, dan gelden die voor arm en rijk. Beleggers zijn rekenaars en ze zien de problemen wel. de veel te grote footprint, de groeiende bevolking. Ze weten dat ze slecht met hun beleggingen omgaan als ze deze dingen miskennen."

Ineke Bakker ziet wel een spagaat als het gaat om het internationale perspectief en noemt de Haïti-campagne als voorbeeld. De meeste fondsen weten dat ze het best fondsen kunnen werven met beelden van zielige kindertjes, terwijl de problematiek erachter veel gecompliceerder is en wat giften alleen weinig helpt. De suggestie dat ze met weinig geld de wereld kunnen verbeteren is misschien effectief om fondsen te werven, maar staat het verspreiden van het veel gecompliceerdere verhaal erachter in de weg.

Jean Paul Vermassen roept uit dat de mens een levende spagaat is, met verwijzing naar Levinas, die het ene wil en het andere doet. Maar denkers als Peter Tom Jones en Co van der Wal nemen dat mee in hun

verhaal en oplossingen. Vermassen heeft de boeken bij zich als bewijs. Ook Christian Arnsperger in zijn boek *Pour Une Etique Post-Capitaliste*. Dat moeten we meenemen in onze plannen en afspraken voor de toekomst

Leida geeft vervolgens het woord aan de zaal waar velen het woord vragen. In een notendop de vragen en reacties:

Een pleidooi om de Bondsrepubliek Benelux op te richten, waarmee we meteen van het koningshuis verlost zijn. Maar de eigenlijke suggestie is om de afdeling economie en Business Administration en de leerstof aldaar op de korrel te nemen zodat meer van wat hier besproken wordt, daar wordt aangekaart. Over de pensioenen, hij geniet zelf van een ABP-pensioen, maar schaamt zich over de manier waarop die tot stand komt en de prioriteiten die daar gemaakt worden.

Een tweede vraagsteller bedankt voor de inspirerende verhalen en doet een voorstel om de angst in de buitenwereld voor de voorstellen die hier gedaan worden weg te nemen door de maatregelen over langere termijn te spreiden. Als je alles nu in een keer zou doen, zouden de koersen van aandelen van Shell en Unilever instorten. Ze kunnen dan de komende twintig jaar omvormen en afbouwen.

Een derde wijst op het belang van fatsoenlijke arbeidersrechten in Delfzijl en stelt voor om geen soldaten naar Afghanistan te sturen maar koeien, zuurkool en moskeeën.

Een volgende wijst erop dat we meer moeten doen en Haïti als pilotproject zouden moeten benutten om iets beters op te bouwen, er is daar ook niet het excuus dat er "een regering is die ons dwars zit".

Tussenopmerking: Voor een mobilisatie is een oorlogsverklaring nodig.

Een volgende spreker merkt op dat er wel allerlei middenveldorganisaties aanwezig zijn, maar geen politieke partijen, terwijl die veel meer macht zouden kunnen hebben. Hij stelt voor dat iedereen zich inzet - op elk gewenst niveau - om de politieke partijen die nu allemaal hun nieuwe programma aan het opstellen zijn met de Fair Green Deal-tekst te benaderen. Het wordt met applaus uit de zaal beantwoord.

Joachim Spangenberg, die de hele discussie vertaald heeft gekregen, heeft twee vragen die tot nu toe onbeantwoord zijn gebleven en waarover de Fair en Green Deal-tekst ook onduidelijk blijft. Ten eerste vraagt hij zich af wat bedoeld wordt met de duurzaamheid van de economie. Zijn indruk is dat het wel gaat over sociale en ecologische duurzaamheid, maar niet over economische. De crisis heeft aangetoond dat de economische stabiliteit allerm minst gegarandeerd is en dat we dus in de structuur van de economie moeten ingrijpen om dat te bewerkstelligen. Ook dat is in ieders belang, het is dus goed om duidelijk te zijn over wat je als economische duurzaamheid beschouwt. Het tweede dat onduidelijk blijft is de 'deadline for change'. Hoeveel tijd hebben we nog om beleid om te buigen en wat moet er wanneer gebeuren. Als we hier praten over lange termijn-strategie lijkt het gevoel van urgentie ver weg te zijn. Maar de collega's van Spangenberg bij de IPCC hebben berekend dat als het zo doorgaat in 2050 het zeeniveau een halve meter is gestegen, twee meter tegen 2100 en 10 a 20 meter aan het einde van de volgende eeuw. Dat betekent dat ieders kleinkinderen uit Nederland naar Vlaanderen en Duitsland moeten verhuizen omdat ze anders verdrinken. Pech voor Nederland? Dat zijn allemaal dingen die zullen gebeuren als er niet snel verandering bereikt wordt. Dus de vraag is wat de deadline is, in ieder geval voor het omslagpunt, nog niet zozeer voor het einddoel. Verder laat Haïti ook zien wat de gevolgen zijn van onduurzame bouwmethodes en gebrek aan sociale structuur.

Mirjam de Rijk antwoordt als eerste. Iedereen ziet wel dat de economische duurzaamheid niet goed zit, maar degenen die aan het roer zitten hebben een tijdshorizon die te kort is om dat te veranderen. Die tijdshorizon wordt alleen maar korter, aandeelhouders en besturen wisselen steeds sneller, zoals te lezen in De Prooi van Jeroen Smit over ABN-Amro. Bij sommigen, zoals in het geval van grondstoffen, begint de tijdshorizon samen te vallen met milieuduurzaamheid, want anders hebben ze geen grondstoffen meer. In dat geval zie je de bedrijven wel in beweging komen.

Over de deadline verklaart Jean Paul Vermassen dat het volgens hem en dat wordt breed gedragen binnen ACW 'in zekere zin' allang te laat is en dat de catastrofe al gaande is en er nu al slachtoffers vallen. Economisch moeten ze teruggrijpen naar het begin en meer onafhankelijkheid verkrijgen ten opzichte van de overheid. Dat zal lastig zijn en strijd vergen, maar nu zijn ze teveel gesetteld geworden. We zitten ook als arbeidersbeweging geparkeerd in dat systeem. Om het monopolie te doorbreken, wat nu nog kan, moeten ze terug naar het begin om te leren.

Bert van Boggelen vindt niet dat ze 'voortkabbelen' en benadrukt opnieuw dat hij vindt dat er heel veel gebeurt en dat er veel positieve ontwikkelingen zijn. "Wat geweldig zou zijn is als we dat met elkaar weten te versnellen". Als het gaat om duurzaamheid van de economie zie je overal, tot aan Obama toe, dat er gezocht wordt naar mogelijkheden om 'de perversiteit uit het systeem te halen', zoals de 'idiot grote bonussen', belastingen op kapitaalverkeer en dergelijke. Dat zijn maatregelen die kunnen voorkomen dat het systeem oververhit raakt en meer ten dienste van mensen staat inplaats van andersom. Wat de urgentie betreft, en de duurzame energievoorziening, dat spreekt mensen steeds meer aan. In Nederland zou het Duitse feed-in systeem ingevoerd moeten worden, zodat burgers gestimuleerd worden om zelf een bijdrage te leveren.

Paul Huybrechts wil geen oordeel vellen over het stijgen van de zeespiegel en maakt het grapje dat zijn achterban allereerst zal bedenken dat de vastgoedprijzen zullen stijgen in gebieden die hoger liggen dan 50 meter. Hij is allerm minst optimistisch over de 'draagkracht van de economie' als hij naar de laatste kwartaalcijfers kijkt. Er komt misschien weer wat groei nu, maar er is nu ook heel veel dat weggewerkt moet worden, vooral een hoge schuldenberg in de VS en het VK. Huybrechts legt uit dat schulden taaier zijn dan kapitaalbell en veel langer blijven slepen. McKinsey schat dat het jaren gaat duren voor we weer terug zijn op het 'gezonde schuldniveau' van 1980. "En dat zal pijn doen". De groei zal nog lang haperen en het dwingt ons tot nieuwe wegen en keuzes die we tot nu toe voor ons uit konden schuiven. Het is wel somber maar de situatie biedt ook kansen.

Afsluitend nog enkele opmerkingen uit de zaal. Er wordt gevraagd naar voorbeelden dat pensioenen wel goed geïnvesteerd worden en niet in casino's en bierbrouwerijen (een deel van de zaal protesteert tegen dit laatste voorbeeld). Van Boggelen antwoordt dat er wel beweging zit binnen de besluitvormers in die pensioenfondsen over dit soort kwesties en dat dat al flinke vooruitgang is. Daarbij wordt wel gevraagd wat men er voor over heeft. Ook van Boggelen heeft minder bezwaar tegen de productie van bier. Verder wordt er reclame gemaakt voor de 'eerlijke bankwijzer' die nu een jaar bestaat en mensen stimuleert om hun geld op de beste bank te zetten of te verplaatsen vaneen 'slechte' naar een 'goede'.

De dag werd vervolgens afgesloten met een slotwoord en conclusies